

УДК 376.1 – 056.264 – 053.4:808.5:616.89 – 008.434

**ЗАСТОСУВАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ З ФФН**

Литвиненко В.А.

Дослідження присвячено актуальній проблемі корекції мовлення дошкільників із ФФН засобами театралізовано-ігрової діяльності. Розвиток мовлення дошкільників із ФФН засобами театралізовано-ігрової діяльності сприяє особистісному становленню, оптимізації міжособистісних стосунків, відкриває можливості успішної соціальної інтеграції.

Исследование посвящено актуальной проблеме развития речи дошкольников с ФФН средствами театраллизованно-игровой деятельности. Развитие речи дошкольников с ФФН средствами театраллизованно-игровой деятельности способствует личностному становлению, оптимизации межличностных отношений, открывает возможности успешной социальной интеграции.

The research is dedicated to the urgent problem of phonetic-phonematic underdevelopment of speech habits by means of theatrical play activity in preschool children. The speech development in preschool children who who phonetic-phonematic underdevelopment of speech habits by means theatrical play activity of favours personal formation; opens opportunities for successful social integration.

Ключові слова: театралізовано-ігрова діяльність, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, дошкільники, корекційно-педагогічна робота.

Ключевые слова: театраллизованно-игровая деятельность, фонетико-фонематическое недоразвитие речи, дошкольники, коррекционно-педагогическая работа.

Key words: means of theatrical play activity, phonetic-phonematic underdevelopment of speech habits, children of preschool age, corrective-pedagogic work.

Постановка проблеми.

Удосконалення методів навчання в межах реформування спеціальної дошкільної освіти в Україні передбачає всебічний розвиток дітей, підвищення їх самостійності під час оволодіння знаннями [11].

Національна доктрина розвитку освіти України, Закон України про дошкільну освіту, Базовий компонент дошкільної освіти та Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у світі” чітко визначили основними питання розвитку дитини як особистості.

Зазначені документи визначають такі пріоритетні напрямки щодо розвитку творчих здібностей і дитини з вадами мовлення: забезпечення корекційно-розвивального середовища, своєчасне виявлення її природних задатків, здібностей і схильностей; інтеграції суспільного та сімейного виховання, формування готовності педагога до інноваційної діяльності [8].

Одним з таких ефективних напрямків є застосування театралізовано-ігрової діяльності в корекційно-педагогічній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями, в тому числі і з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (ФФН). Слід зазначити, що найчастіше, характеристика порушень при фонетико-фонематичному недорозвиненні мовлення в спеціальній літературі зводилась до детального опису провідного дефекту – недорозвинення фонетико-фонематичної сторони мовлення (О.Л. Жильцова, Н.С. Жукова, Г.А. Каше, Р. Є. Левіна, О.М. Мастюкова, А.В. Нікашина, Л.Ф. Спірова, В.В. Тарасун, Т.В. Туманова, Т.Б. Філічева, Г.В. Чіркїна, А.В. Ястребова) [4, 7].

Проте, як зазначає М.К. Шеремет, на сучасному етапі існує нагальна потреба активніше додавати до системи роботи з дітьми з ФФН вправи з розвитку зв'язного висловлювання, мисленнєвих процесів, пізнавальної діяльності, що в свою чергу, сприятиме розвитку творчих здібностей, тобто їх всебічному розвитку [10, 11].

Саме, театралізовано-ігрова діяльність має можливості не тільки для розвитку та корекції мовленнєвої сфери дитини з ФФН, але й становленню її особистості в цілому, оскільки участь в цій діяльності створює умови для соціальної адаптації дітей даної категорії, а також залучення їх до художньої культури.

Водночас, сучасна парадигма дошкільної освіти вступає в протиріччя з традиційною концепцією розвитку дитини-дошкільника щодо питання застосування засобів театралізовано-ігрової діяльності, яка базується на стверженні, що залучення дитини до театралізованого мистецтва у цьому віці обмежується лише навчанням дітей елементарним виразним вмінням та формуванням конкретних навичок виконавчої майстерності.

Відтак, театралізовано-ігрова діяльність з дошкільниками з ФФН має виконувати корекційно-освітню, корекційно-виховну та корекційно-розвиваючу функції, а не зводитися тільки до підготовки виступів. Зміст, форми та методи її проведення в логопедичній роботі повинні сприяти одночасно досягненню основних цілей: корекція та розвиток мовлення, навичок театралізовано-виконавської діяльності; створенню атмосфери творчості;

соціально-емоційному розвитку дітей [1, 6].

Мета статті. Охарактеризувати корекційно-розвивальні можливості театралізовано-ігрової діяльності в контексті її інтеграції в логопедичну роботу з дошкільниками з ФФН.

Роботу виконано у відповідності до плану НДР кафедри здоров'я людини та фізичної реабілітації ІФК Сум ДПУ імені А.С.Макаренка "Теоретико-методологічні і організаційно-методичні основи здоров'я, фізичної реабілітації і корекційної педагогіки".

Виклад основного матеріалу.

В дошкільних закладах театралізовано-ігрова діяльність займає особливе місце, цінність її полягає в тому, що вона створює простір свободи, творчого самовираження, створення свого образу найдоступнішими для дитини засобами: рухами, мімікою, жестом, інтонацією.

За вислівом С. Шацького, ігровій діяльності, яка є життєвою лабораторією дитинства, в якій проходить спеціальну обробку життєвий матеріал, педагог при створенні дитячого простору життя має надавати першорядного значення. Адже, здобувши навички обробляти життєвий матеріал в ігровій діяльності, дитина може застосовувати їх і при засвоєнні програмового матеріалу.

Розглядаючи гру дитини як синкретичну художню діяльність, як первинну драматичну форму, Л.С.Виготський підкреслює її цінність в тому, що «актор, глядач, автор п'єси, декоратор і техник поєднуються між собою», що творчість дитини в ній має характер синтеза [3].

Серед творчих ігор особливе місце посідають театралізовані ігри. Науковці відзначають виховні та розвиваючі можливості театралізованих ігор, які проявляються перш за все у тому, що приймаючи у них участь, діти знайомляться з оточуючим світом у всьому його різноманітті через образи, кольори, а проблемні ситуації, з якими стикаються діти, примушують їх думати, аналізувати, робити висновки та узагальнення (О.Аматьєва, Л.Артемова, А.Богуш, Н.Водолага, Н.Гавриш, Н.Карпінська, Т.Маркова, Д.Менджеричька, В.Федяєвська) [1, 8].

Театралізовані ігри у психолого-педагогічних дослідженнях трактуються у двох значеннях: як вид діяльності і як засіб розвитку. За Л.С. Виготським, театралізована гра визначається як драматизація, За Є.Л.Трусовою – як "театралізовано-ігрова творчість", Д.Б. Ельконін вважає, що театралізовані ігри близькі до мистецтва.

За В.Г. Петровою, театралізована діяльність це форма вираження вражень життя, що лежить глибоко в природі дітей та знаходить своє вираження стихійно, незалежно від бажання дорослих.

Як зазначає І.Г. Вечканова, театралізована гра – це діяльність, що моделює біосоціальні стосунки, зовні підлеглі сюжету сценарію у визначених часових та просторових характеристиках; у цій діяльності прийняття образу опредметнене (переодяганням або лялькою) і виражається різноманітними символічними засобами (мімікою, пантомімою, графікою, мовленням, співами тощо) [9].

Відтак, театралізовано-ігрова діяльність - це узагальнене поняття, що включає в себе різні види театралізованих ігор та організуються сумісно з дорослими або самостійно самими дітьми. Такі ігри можуть бути різноманітними по організації та завданням:

1. режисерські (в яких спочатку дорослий, а потім сама дитина створює сцени та театралізоване дійство, зображуючи ролі всіх персонажів, та використовує в якості виразних засобів інтонацію та міміку). Такий вид ігор включає в себе як настільно-театралізовані (театр іграшок, на катушці, площинний), так і стендові (стенд-книжка, фланелеграф);

2. образно-рольові з ляльками (пальчиковий театр, бі-ба-бо) та без них, де діти розігрують ролі через драматизацію.

За дослідженнями науковців П. Блонського, Р. Жуковської, П. Каптерева, Н. Карпінської, О. Медведєвої, Л. Фурміної, заняття театралізованою діяльністю дітей із порушеннями мовлення прогнозують позитивну динаміку в якісному розвитку уяви, формуванні її творчого компонента [2, 6].

Слід зазначити, що впровадження в практику логопедичної роботи театралізовано-ігрової діяльності у вигляді ігор-драматизацій з музичним супроводом і без нього, є надзвичайно корисним для корекції мовлення дошкільників з ФФН, особливо на етапі диференціації звуків.

Проте, розподіляючи ролі в іграх-драматизаціях, логопед має враховувати мовленнєві можливості кожної дитини за індивідуальним принципом. Дуже важливим є дати дитині виступити на рівних з іншими, хоча б з маленькою роллю, щоб дати їй можливість, перевтілюючись, відволіктися від мовленнєвого дефекту та продемонструвати правильне мовлення.

Бажання отримати роль якого-небудь персонажу є дієвим стимулом для швидкого навчання говорити чисто, правильно. Діти активніше займаються на індивідуальних логопедичних заняттях: навчаються «ричати як ведмедик», «жужжати як бджілка», «шипіти як гусь» тощо [5, 11].

Найяскравішою подією театралізованої діяльності можна вважати участь дошкільників з ФФН у виставах. Звісно, лише ті діти логопедичної групи, які оволоділи чистим та виразним мовленням та досягли певних успіхів у

виконанні сценічних рухів досить добре справляються з данною їм роллю. Різноманітність видів театралізованої діяльності впливає на дошкільників комплексом художніх засобів: художнім словом, живописним декоративним оформленням, наочними образами – ляльками, музичними творами [1, 9].

Наша програма щодо організації корекційно-педагогічної роботи з дошкільниками з ФФН передбачає проведення інтегрованих логопедичних занять із застосуванням різноманітних засобів артпедагогіки три рази на тиждень (музична, образотворча, театралізовано-ігрова діяльність).

Відтак, протягом тижня проводиться одне корекційно-розвивальне заняття з включенням театралізовано-ігрової діяльності. Кожне заняття присвячено звуку (або звукам) та підпорядковане певній лексичній темі. Тривалість заняття складає 30 хвилин. Наводимо приклад одного з таких занять, що є зручним для проведення в умовах типової дошкільної установи (театралізовано-ігровий авторський етюд).

Інтегроване заняття “Пташина школа”

Звук [и] (театралізована діяльність)

Цілі заняття

Корекційно-розвивальні:

- дати дітям поняття про голосний звук [и] в складах;
- уточнити його артикуляцію;
- розвивати дихання та голос;
- розвивати дрібну моторику пальців рук;
- розвиток творчих здібностей (уяви, фантазії).

Корекційно-навчальні:

- навчити чітко інтонувати звук [и] в словах;
- навчити виділяти звук [и] з ряду голосних звуків.

Корекційно-виховні:

- розширення кругозору.

Обладнання: маски з зображенням птахів (ворона, горобчик, синичка, журавель), магнітофон із записами “Звуки лісових птахів”, “Ворона”, декоративні подушки, дерев’яні палички (сірники)

Хід заняття.

Орг. момент: прочитати оголошення.

**Увага! Увага! Приймають птахів,
Сьогодні о п’ятій Що вміють співати,**

Пташина школа, Вірші та трелі,
Починає працювати Декламувати!

Артикуляційна гімнастика:

- розтягнути губи в посмішку так, як при вимові звуку [и] та зробити подовжений видох;
- “Парканчик”: зуби зімкнені, губи у посмішці, верхні та нижні різці видні;
- наслідування звуку “стуку дятла” ди-ди-ди.

Дихальна вправа “Кривенька качечка” (автор.).

Логопед розкажує скорочений варіант української народної казки “Кривенька качечка” та пропонує дітям уявити себе тими дикими качечками, що збросили по пир’ячку “Кривенькій качечці” (для цього їм роздається пир’ячко; діти кладуть його на долоньку та дмухають).

Логоритмічна вправа “Пташині трелі” (автор.).

Пташка пісеньку співає: цинь-цинь-цинь (руки на пояс, повороти вправо, вліво);

Промінчик сонечко займає: чинь-чинь-чинь (піднімаємо руки вгору);

Я діткам мошок принесу: синь-синь-синь (руки випрямлені перед собою);

Я в дзьобик наберу росу: тинь-тинь-тинь (торкаємося руками носа);

Навчу я вас усіх літати: лיןь-лінь-лінь (біг на місці);

Та крильця швидко розправляти (імітація руками польоту птаха).

Вправа для розвитку просодичної сторони мовлення “Фіур-фіур”.

**Логопед пропонує дітям виконати пісеньки різних птахів у різному темпі, з різною інтонацією:
“Фіур-фіур, чик-чирик; піу-піу, цвирк-цвирк-цвирк; чіві-чіві, тир-тир-тир; піі-піі; цик-цик-цик”.**

Вправа на розвиток фонематичного слуху “Я, птаха!?” (автор.).

Логопед включає для прослуховування звуку “Лісові птахи”, “Ворона”, “Горобчики”, супроводжуючи прослуховування показом відповідних малюнків із птахами. Потім логопед показує на малюнках птахів, а діти промовляють “пташині пісеньки” (Чіві-чіві; Каар, Чик-чирик тощо).

Вправа для розвитку дрібної моторики "Казкове гніздечко".

Логопед пропонує дітям виготовити із сірників пташині гніздечка (для цього дітям роздаються невеличкі аркуши картону та клей-карандаш кожному).

Театралізований етюд "Гайда, до пташиної школи" (автор.).

Попередня робота: логопед розподіляє ролі птахів між дітьми за їх бажанням; діти розглядають ілюстрації до етюду, попередньо вивчають текст вдома, готують міні-декорації до етюду з батьками (макети дерев, дошка тощо).

Етюд розрахований на 4 персонажі (професор Сова, синичка Розумниця, горобчик Шустрик, ворона Каркарона); слова автора виконує логопед.

Звучить запис "Звуки лісу" (по кабінету "літає синичка" та запрошує птахів до пташиної школи)

- Цинь, цинь, цинь, гайда до школи!

- Збирайся, пташиний народі!

(у цей час за партою сидить поважна сова із заплющеними очима та голосно хропе; з'являється перший учень горобчик Шустрик)

- Чик-чирик, це я, це я!

- Школа ось моя, моя!

(сова потягується, поправляє окуляри, підходить до горобчика та невдоволено промовляє)

- Ихи-хи, яка невихованість, хлопче!

- А як же привітання?

- І це все за, пугу-пугу, за мої старання?

(звучить стук у двері пташиного класу, з'являється синичка Розумниця)

- Добрий день, цинь-цинь, дозвольте залетіти?

- Пане професоре, чи можна в класі посидіти?

- Дуже я охоча до навчання,

- Тож, потребує, вашого втручання!

(синичка сідає поряд із горобчиком за парту)

- Інша справа, пугу-пугу, ось так приклад для пташок,

- Ця синичка, мабуть, навчалась з пелюшок!

- Які манери, декламація, хода,

- Я дуже вражений! Розумнице! О, Да!

(до пташиного класу залітає ворона і голосно промовляє)

- Караул, кар-кар-кра-кра

- Та де це бачено?

- Птахам? Навчатись в школі? Ха!

- Не хочу, не бажаю! Караул! кра-кра!

(сова встає, тримаючись за скроні)

- Я монологи ваші, пугу-пугу, О, Вороно,

- І слухав, слухав би неодноразово!

- Як би до ваших вокальних здібностей,

- Додати, пугу-пугу, розуму, манер,

- Були б ви справжня світська дама,

- Діловий партнер!

(ворона здивовано аж присідає, горобчик підлітає до ворони та промовляє)

- О це так номер! Синичка, це мені, мабуть, наснилось?

- А мрія нашої ворони, може б і здійснилась,

- Ну всі ці діаманти, шоу-бізнес, лімузини,

- Не вистачає Каркароні тільки витримки та сили!

(у діалог вступає синичка)

- А ще манерності і такту,

- Так мало для такого таланту!

(сова підсумовує етюд)

- А на прощання всім птахам, я дам таку пораду,

- Пташина школа дасть усім вам раду!

(синичка із горобчиком беруться за руки, ворона кружляє, пританцьовує та бере за руку сову; всі роблять поклон).

Підсумок заняття: "Прощайте, птахи!"

Логопед пропонує дітям наприкінці заняття вимовити фразу "Прощайте, птахи!" з різною інтонацією (радісно, сумно, неохоче, здивовано тощо).

Висновки.

Отже, застосування театралізовано-ігрової діяльності як засобу корекції мовленнєвих вад у дошкільників з ФФН здійснює позитивний вплив на розвиток емоційної експресивності, експресивного мовлення, уяви, підвищує ефективність корекції комунікативної сфери, формування основ образного мислення на етапі підготовки дітей до процесу навчання у школі.

Таким чином, театралізоване-ігрове середовище для дитини з ФФН забезпечує комплекс психолого-педагогічних умов, що сприяють задоволенню провідних потреб віку; максимальній корекції, компенсації порушень розвитку мовлення і попередження вторинних відхилень; ціленаправленому соціально-емоційному розвитку, формуванню механізмів свідомої регуляції власної поведінки та взаємодії з оточуючими, пізнавальних та творчих потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артемова Л.В. Теарализированные игры дошкольников: [кн. для воспитателя детского сада]. – М.: Просвещение, 1991. – 127 с.
2. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учебник для студентов средних и высш. учеб. заведений / Е.А. Медведева, И.Ю. Левченко, Л.Н. Комиссарова, Т.А. Добровольская. – М., 2001. – 248 с.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь // Собр. соч. – М., 1982. – Т. 2. С. 6. – 361.
4. Мастюкова Е.М. Лечебная педагогика (ранний и дошкольный возраст: Советы педагогам и родителям по подготовке к обучению детей с особыми проблемами в развитии. – М.: Гуман. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 304 с.
5. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови фонем у дітей. – К.: Освіта, 1992. – 176 с.
6. Таранова Е.В. Артпедагогический практикум по работе с дошкольниками: Игры, упражнения, занятия. – Ставропольсервисшкола, 2003. – 96 с.
7. Тарасун В.В. "Логодидактика" Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2004. – 348 с.
8. Теарализована діяльність дошкільників. Художньо-естетичний розвиток. /Упор. Л.А. Шик. - Х. : Вид. Група «Основа», 2011. - 176 с.
9. Теарализованные игры в коррекционно-развивающей работе с дошкольниками: [уч.-метод.пособие] /под ред. Л.Б. Баряевой, И.Г. Вечкановой. - СПб.: КАРО, 2007. - 256 с.
10. Филичева Т.Б., Туманова Т.В. Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием. Воспитание и обучение. - М., 1999. - 160 с.
11. Хрестоматія з логопедії. Навчальний посібник / Шеремет М.К., Мартиненко І.В. – К.: КНТ, 2006.

УДК 159.922.76

**НАВИЧКИ НЕВЕРБАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ДОШКІЛЬНИКІВ
З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ**

Логвінова І.П.

У статті автором висвітлено результати експериментального вивчення навичок невербальної соціальної взаємодії дітей з РСА у контексті їх спілкування з дорослим. Приділяється увага особливостям реципрокної двосторонньої комунікації, навичкам соціальної уваги, вмінню невербально виражати прохання. Порівнюються та аналізуються прояви і сформованість цих навичок у дітей з РСА молодшого і старшого дошкільного віку.

Стаття описує результати експериментального дослідження особливостей формування невербальних соціальних навичок в дошкільників з аутизмом в контексте їх об'єктивної взаємодії з дорослими. Автор акцентує увагу на особливостях навичок реципрокного взаємодія, соціальної уваги, соціальної регуляції. В дослідженні порівнюються та аналізуються їх проявлення у дітей молодшого і старшого дошкільного віку.

This article describes the results of experimental research of nonverbal social interaction skills in children with autistic spectrum disorders in the context of their communication with adults. Special attention is paid to particular qualities of reciprocal interaction, social attention and nonverbal requests skills. The author compares and analyzes those skills' manifestations in preschool age children with ASD.

.Ключові слова: аутизм, невербальні засоби спілкування, навички невербальної соціальної взаємодії, невербальна комунікація, соціальна увага, реципрокна двостороння взаємодія, соціальна регуляція, зоровий контакт .

Ключевые слова: аутизм, невербальные средства общения, навыки невербального социального